

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 50 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

Za inostranstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 18. decembra 1956.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Slovenski boj za pravico in jugosloveni

I.

Jugoslovensko »Jutro« in »samouprave«.

»Jutro« ali glavni dnevnik dravske banovine, kakor je svoj čas krstilo samo sebe, je v državno-slovnih vprašanjih bilo od vsega početka na posebni višini. Bilo je največji top centralizma, ki je bruhal najtežje izstrelke na tiste, ki so bili zoper centralizem in za to, da naj bodo upoštevana po naravi dana dejstva ter da se sezida državna stavba na resničnih podstavah, ne pa na laži in nasilstvu. Zadnje čase je pa ljubljansko »Jutro« začelo pisariti zoper centralizem ter pravi n. pr. 27. novembra t. l. med drugim tudi, da se je »v našem državnem življenju centralizem izkazal za metodo, po kateri se ne da upravljati naš narod.« Ta dan je pa v enem in istem sestavku oznanilo tudi svojo staro vero, da namreč »jugoslovenski nacionalisti verujejo, da se v skupnem življenju formira naš narod v novo kulturno in civilizacijsko edinico«. Kajpak pa piše obenem tudi o hrvaškem vprašanju, o katerem trdi, da je življenjski problem države itd. Bralci »Jutra« seveda prenašajo to železno logiko svoje jugoslovenske »edinice« (o slovenski jezik in slovenščina!) ter si menda po jutrovske predstavljajo hrvaško vprašanje tako kot Eskimi Einsteinovo teorijo. »Jutro« je pa nadaljevalo s svojo državoslovno modrostjo 6. decembra t. l. ter je trdilo, da se izvršna (po slovensko: izvršilna) oblast ne da več upravljati centralistično, da morajo samo glavni zakoni (če bi »Jutro« povedalo, kaj so po njegovi pravni teoriji glavni in kaj so postranski zakoni, bi bilo hudo prav) biti enotni, da v sodnijski upravi ni potrebno centralistično vodstvo, da se prosvetna uprava lahko prepusti pokrajinam (mogoče imenovanje učiteljev in šolskih slug?), da pa mora država zagotoviti vzgojo v jugoslovenskem duhu (torej menda tako, da se slovenski jezik z jugoslovenskimi šolskimi knjigami in za nas popolnoma nemogočimi učnimi metodami »postopno likvidira«, kakor se glasi jugoslovenski recept.) V isti sapi pa piše tudi, da naj ostanejo centralizirani le tisti davki, ki zadevajo vse pokrajine enakomerno, da naj se Priv. agrarna banka, Državna hipotekarna banka in Poštna hranilnica presnujejo tako, da se ne bo stekal ves denar v centralo itd. »Jutra« in njegovih jugoslovenov postaja strah pred duhovi, ki so jih sami priklicali. Odmikajo se od centralizma, čeprav so ga sami pomagali postaviti z Vidovdanske ustavo in drugimi neštetimi verigami, ki so jih skovali za slovenski narod. »Jutro« hoče sedaj sedeti na dveh stoli, kakor smo v zadnji številki »Slovenije« v sestavku »Med dvema stoloma« dokazali.

Današnji dan te ljudi že samih postaja strah pred izjavami, ki so jih svoj čas dajali. Prišel bo pa čas, ko bodo šli še za korak naprej in bodo

Popravek

V uvodniku »Enakopravnost — ključ do sporazuma« v zadnji številki je pri stavljenju po pomoti izpadel en stavek v predzadnjem odstavku, kar daje temu nejasen smisel. Zato priobčujemo popravljeni odstavek še enkrat v celoti:

Enakopravnost je nezapravljiva pravica vsake ljudske enote, ki se čuti kot narod. Ona je za vsako tako enoto *conditio sine qua non* za priznanje države. Nesmiselno je v imenu države nekaj zahtevati, kar nasprotuje življenjskim koristim in pogojem naroda. Državna zavest mora pri nas rasti skupno z narodno zavestjo, ali je ne bo. Nosilec državne misli, t. j. državni narod ne more biti neki jugoslovenski narod, ki realno ne obstaja, ki more obstajati samo v ideji in mora takrat brez-pogojno obsegati tudi Bolgare, če noče biti neresnica, nosilci državne misli morejo biti samo Srbi, Hrvati in Slovenci kot taki in kot troimenski in trobitni skupni državni narod.

trdili, da so bili svoje dni »v psihozi«, posebno, ko že nekaj časa njih lastni pripadniki zahtevajo finančno avtonomijo za Slovenijo. Bili so naši jugosloveni taki državniki, da bi zaslužili, da jih postavijo v muzej. Mogoče mislijo, da se politični grehi najlaže pozabijo. Da se ne bodo, bodo skrbeli vsi pravi Slovenci, po svojih močeh pa tudi naš tednik, in to zaradi ozdravljenja političnega ozračja med nami in za to, da bo v prihodnosti slovensko javno življenje boljše ter da bo kedaj tudi slovensko vprašanje, o katerem govore sedaj tudi že jugosloveni v »Jutru«, rešeno pravilno, pa ne po jutrovske.

Neresno pisanje jugoslovenskega nacionalističnega časopisja pri nas dokazuje, da samo čuti potrebo, da se centralizem odpravi, ne upa si pa iti stvari do jedra, ker bi jugosloveni v avtonomijah nikjer ne prišli do besede in do korit, razen če zanje ustanove posebno malo »banovnico« ali »pokrajino« tam kje na turški meji, kamor bi jih, kolikor jih pač je med Slovenci in Hrvati, vse skupaj preselili.

Vselej in povsod je zgodovina učiteljica življenja, zato ne bo škodovalo, če se ozremo tudi malo nazaj, kako so se nacionalisti obnašali v bližnji preteklosti, v časih, ko je bilo slovenstvo pri nas v najhujši stiski.

II.

»Jutro« in »Slovenska deklaracija«

Dr. Pitamic pravi na strani 141 svoje znamenite knjige o »Državi«, da je od značaja in obsega prenešenih kompetenc odvisno, če govorimo o zvezni državi (état fédéral) ali o decentralizirani državi z avtonomnimi ali samoupravnimi pokrajinami. Za zvezno (federativno) državo je bistveno, da vključ vsi samostojnosti njenih delov nimajo ti deli meddržavnih pravic in da ima zveza vrhovno ustavodajno oblast. Na strani 145 svoje omenjene knjige pravi dr. Pitamic, da vez, ki veže v zvezni državi posamezne dele, ni kakor pri so-državju (konfederaciji) meddržavna pogodba, temveč ustava. Na strani 149 pa odgovarja dr. Pitamic na vprašanje, kako se razlikujejo avtonomne pokrajine enotne države od delov zvezne države, takole: »Razlika je v tem, da niso deli zvezne države samo avtonomni, namreč da imajo organe z obsežnimi pravicami na svojem ozemlju, temveč da so tudi soudeleženi pri organizaciji in pravicah zvezne države same. Med posameznimi oblikami, ki so bile pravkar omenjene, so pa prehodne oblike, tako da včasih ni prav lahko najti pravilno ime za državno obliko.«

Jugoslovensko nacionalistično »Jutro« je v št. 9 z dne 11. januarja 1955 priobčilo besedilo tako imenovane »Slovenske deklaracije«. Krstilo je pa to slovensko politično izpoved z zasmehljivim imenom »punktacije«. Ves mesec januar l. 1955 je udrihalo po teh »punktacijah«, ki jih je v pravkar imenovani številki označilo kot plod zlobe in hinavstva, da so jih sestavili noreci in zločinci in da delajo kaos. V 11. številki z dne 15. l. 1955 pravi, da so »punktacije« (Slovensko deklaracijo) sestavili nerazsodni ljudje, ki nimajo duševne samostojnosti in so neprištevi. V 10. številki z 12. l. 1955 govori »Jutro« o politični naivnosti sestavljalcev »Slovenske deklaracije«. V 13. številki z dne 15. l. 1955 je »Jutro« v uvodniku imenovalo Slovensko deklaracijo blazno dejanje, ekstravaganco najhujše vrste, da je zoperdržavna, zoperjugoslovenska in še bolj zoperslovenska.

Tako je glasilo jugoslovenskih nacionalistov delalo s skromno slovensko politično izpovedjo, ki se je dotaknila slovenskih narodnih zahtev v času, ko je bilo slovenstvo obsojeno, da pogine. Za »Jutro« državoslovno znanje je pa značilno stališče, ki ga je izrazilo še leta 1955, torej v času vlade JNS — kasacijsko sodišče v Zagrebu v sodbi Kre 201-55 z dne 26. 9. 1955. Kasacijsko sodišče pravi, da so pojmi »federacija« in drugi državno-

pravni pojmi v teoriji sporni, zaradi česar se glede na državopravni značaj »Slovenske deklaracije« z njimi ni treba pečati. »Slovenska deklaracija« da ne stremi za tem, da bi se del Jugoslavije izločil iz celote kot samostojna država ali pa da bi se spojil s tujo državo, kajti stoji na načelu državne skupnosti, izločujoč s tem mednarodno-politično samostojnost zahtevanih pokrajinskih enot. Kaznivost »Slovenske deklaracije« je kasacijsko sodišče videlo v tem, da je v nasprotju s čl. 5 zakona o zaščiti države, ko poudarja narodno individualnost Slovencev, kar da nasprotuje pojmu narodne enotnosti Srbov, Hrvatov in Slovencev, ter ko zahteva slovensko zastavo in etično skupnost vseh Slovencev. Kazniva pa da je tudi končna zahteva deklaracije po »razpolaganju z lastnimi financami in po samostojnosti Slovenije v okviru jugoslovenske države«. Sicer da iz »Slovenske deklaracije« — kakor pravi kasacijska sodba — ni jasno razvidno, kakšen obseg naj bi imele zahtevane lastne finance in za koliko naj bi bil sedanji obseg banovinskih financ prekoračen, in tudi ne, katere kompetence (zakonodajne, upravne, pravosodne) in v kakšnem obsegu naj bi pripadale samostojnim enotam, ko je na drugi strani priznana državna skupnost, vendar da je pa v besedah »samostojna Slovenija z lastnimi financami v okviru jugoslovenske države« videti zahtevo po posebnem, zlasti v finančnih stvareh od centrale neodvisnem položaju Slovenije.

Državoslovci pri »Jutru« so pa ugotovili v 7. številki z 8. l. 1955 v 2. stolpcu izčrpno, da je glavna zahteva »punktacije« popolna politična samostojnost Slovenije, v 4. odstavku uvodnika v 8. številki z 10. l. 1955 pa, da je glavna točka »Slovenske deklaracije« federacija, v uvodniku v 11. številki z 15. l. 1955 pa, da stoji v »Slovenski deklaraciji«, naj se Slovenci odrečejo državni skupnosti s Srbi in Hrvati. Znani pripadnik JNS Ciril Pirce iz Kranja je po poročilu »Jutra« z dne 25. l. 1955 dejal: »Punktaši žele malo državico, v kateri bi vedrili samo oni.«

Dr. Pitamic, ki je znan kot državoslovec ne le v Evropi, ampak tudi v Severni Ameriki, navaja natančno bistvo federacije. Iz »Slovenske deklaracije« je pa razvidna le zahteva po razpolaganju z lastnimi financami, o prenosu drugih kompetenc pa deklaracija molči.

Zakaj se je »Jutro« povzpelo do tako interesantnih državopravnih sodb? Pač zato, da je branilo centralizem in da bi pomagalo preprečiti vsako odmikanje od centralizma. Kaj je bilo jugoslovenskim nacionalistom, če izkrvavi poslednji slovenski človek? Današnji dan, ko se več ne izplača trobiti v centralistični rog, pa se vseda »Jutro« že tudi na stol samouprav itd. Že tudi dr. Mačku se je skušalo približevati jugoslovensko »Jutro«, in njegovi pripadniki se štulijo med slovenske »mačkovce«. Upamo, da se jih bodo slednji ubranili.

Eden izmed stebrov takratnega režima, bivši ljubljanski župan in bivši dravski ban dr. Dinko Puc je govoril, kakor je poročalo »Jutro« od dne 26. l. 1955, takole: »Če bi se izpolnilo to, kar predvidevajo »punktacije«, bi v najboljšem primeru bil neizogiben nasledek gospodarski propad Slovenije.« Po dr. Pucevem stališču je torej centralizem tudi gospodarska dobrota za Slovenijo. Dobrota je torej bil § 160 nespornega postopka, za katerega so glasovali strnjeno poslanci JNS iz Slovenije in zaradi katerega je šel ves denar slovenskih varovancev iz slovenskih denarnih zavodov. Gospodarska dobrota za Slovenijo je, da so naše ceste propadle, da so propadle slovenske bolnišnice, da pri nas ni skoraj nobenih javnih del, da se z dohodki slovenskih železnic vzdržujejo železnice drugod, da premog v Sloveniji leži v skladiščih in da uvažajo k nam premog z juga, da slovensko vseučilišče ne dobiva skoraj nobenih prispevkov! Dobrota je in prav, da je propadlo pri nas v zadnjih letih okoli 6000 trgovskih in obrtniških podjetij, da zidajo za 40 milijonov stavbo za državno tiskarno v Belgradu in da bodo slovenske tiskarne opesale, da je uradništvo pri

Naprimernejša božična darila

Bengerjevo in vseh drugih vrst perilo za dame in gospode, **nogavice**, rokavice, **kravate**, naramnice, srajce, **robci**, gamaše, škarje, noži, mila, **turistovske potrebščine**

po najnižjih cenah samo pri

Josip Petelinc, Ljubljana

za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Telefon 29-13

nas prav zato tako slabo plačano, ker je v južnih krajih uradništva preveč itd. itd. Gospodarski uspeh je menda za Slovenijo tudi to, da je naše denarstvo in združništvo uničeno.

Ne vemo, ali so že spoznali vsi tisti gospodarski krogi v Sloveniji, ki bero jugoslovensko nacionalistično časopisje, pa obenem sami trpe za nasledki centralizma, kdo je sokriv njih stiske. Večina bralcev in podpornikov jugoslovenske žurnalistike pri nas spada res med polizobražence, to je ljudi, ki si domišljujejo, da nekaj vedo in razumejo, v resnici pa žive v miselni megli in podzavestnosti in zato prenašajo logiko in doslednost tega časopisja. Tisti ljudje pri nas pa, ki imajo odprte glave, pa naj si bodo sicer kateregakoli svetovnega prepričanja, naj tudi dejansko pokažejo, kje so tisti, ki so jim izkopali grobove.

Dr. I. Š.:

Slovinci in hrvaško vprašanje

(Nadaljevanje)

IV.

»Hrvaško vprašanje« v okviru jugoslovenske klavzule

»Z obžalovanjem moramo ugotoviti, da vsaj poučeni politični krogi prilično poznajo osnovo, a z druge strani čujemo le fraze, nejasna gesla ali pa sentimentalne deklamacije.« (»Jutro« z dne 29. 11. 1956, uvodnik »Bistvo edinstva«).

Za oceno zrelišča jugoslovenskih nacionalistov o »hrvaškem vprašanju« so mi odločilne izjave dr. Andjelinića in »Jutro«. Zato pravim, da rešujejo jugoslovenski nacionalisti podano vprašanje po dveh vzorcih. Prvi vzorec velja, kadar so jugosloveni na oblasti, in se glasi, da hrvaškega vprašanja preprosto ni. Jugoslovenski narod je namreč en sam narod, v katerem ne morejo že zaradi tega nastati nobeni narodnostni spori. Drugi vzorec velja, kadar jugosloveni niso na oblasti, in se glasi, da hrvaško vprašanje obstaja, da ga je pa mogoče rešiti »samo v okviru narodnega in državnega edinstva«. Pri tem »ravno z jugoslo-

venskega vidika« hrvaško vprašanje ni »srbsko-hrvaški problem«, ampak se »postavlja z njim na dnevni red seveda tudi vprašanje ne le srbsko, temveč tudi vprašanje slovenskih krajev in slovenskega človeka«. Po mišljenju dr. Andjelinića, ki »globoko občuti potrebo, da čuva ideale naše nacije«, je zasluga jugoslovenov, da daje lahko dr. Maček izjave, ker »bi tega trenutka danes sploh ne bili doživeli, če se ne bi bili jugosloveni v prvih letih našega narodnega življenja demoralizirani masi uprli in če ne bi bili ostali dosledno zvesti veliki jugoslovenski misli.«

Ko razčlenjujemo zrelišče jugoslovenov, naletimo najprej na okvir. Tega določujejo z geslom »narodnega in državnega edinstva«. Znano pa je, da temelji podmena o enem jugoslovenskem narodu na natančno istem geslu. Ker pa bitje enega naroda izključuje možnost narodnostnih navzkrižij v tem narodu, nastane za nas velika uganka, kako utegne obstajati hrvaško vprašanje, ki ga preprosto ni in ki bi istočasno bilo, pa bi bilo rešljivo samo v danem okviru. Uganko moremo rešiti samo tako, da sklenemo: današnja jugoslovenska obličica o biti hrvaškega vprašanja in o načinu njegove »likvidacije« je v kalupu priznane stavke izrečeno zanikanje obstajanja hrvaškega vprašanja. Jugosloveni so nas torej obogatili samo z novo jugoslovensko cvetico njihovega političnega žargona. Jugosloveni pri takem spoznanju v resnici niso odstopili niti za las od zrelišča, katero so branili v časih »granitne stavbe« in »zanosnih bojev na terenu«, samo poguma nimajo več, povedati to, kar so pogumno sporočali še pred dvema letoma vsak dan od njih samih na zid pribitemu in povezanemu »separatizmu«.

Utemeljitev, da hrvaškega vprašanja ni zato, ker obstaja en jugoslovenski narod, je logična. Zato pa tudi ni mogoče, da bi bila logična današnja jugoslovenska klasifikacija biti hrvaškega vprašanja ali načina njegove likvidacije. Tej klasifikaciji botruje miselnost cigana, ki je na sejmu prodajal slepega konja s pohvalo: »Dobro si ga oglejte, saj vas ne bo!«

Kdor priznava nekaj, kar istočasno vsebinsko zanika, izpoveduje abotnost; tak tudi ni sposoben, da bi nam s prepričevalno besedo dokazal pristnost ali celo izvedljivost svojega mnenja. Čisto gotovo pa dotičnik ne more biti dosleden, ko obrazlože podrobnosti. Tako vidimo, da izrekajo pri »hrvaškem vprašanju« v okviru jugoslovenske klavzule »jugosloveni pač istočasno obstajanje vprašanja ne le srbskega«, toda do »vprašanja ne le slovenskega« se ne povzpnejo več; ono se jim izmuzne v »vprašanje slovenskih krajev in slovenskega človeka«. Ko pribijejo dr. Mačkovo »nespornost skupnih mej« (nasproti zamejstvu) — pritisnejo takoj z ugotovitvijo, da misli dr. Maček pri tem na eno zunanjo politiko, na eno vojsko in na eno gospodarsko in pravno celoto. Tu zapišem števnike prav tako razprto, kot jih je »Jutro« v uvodniku »Jedro problema« z dne 8. 11. 1956. Ne želim namreč, da bi se štelo, kot da pošiljam jaz poudarek tja, kamor mi to prav hodi. Razprto tiskani števniki v članku z napisom »Jedro problema« kažejo zgovorno, kam je poslal poudarek pisec »Jutrovega« uvodnika.

Vsak dijak, ki mu je profesor zemljepisja že predaval o pomenu mej med državami, ve, da so to zemljepisno politične meje med državami

brez ozira na to, kaj se dogaja za temi mejami v posamični državi. Zato ve tudi, da tiči v priznani nespornosti državnih mej, ne »skupnih mej«, izključno le izpoved, da Hrvati s postavljanjem svojih zahtev ne postavljajo vprašanja obstanka te države, torej prepoved denunciantovskih kažiprstov zoper Hrvate, katerih nič koliko so zagrešili (in še vedno zagrešujejo) jugosloveni (glej v »Obzoru« z dne 12. decembra 1956 citirani sestavek »Narodne odbrane«!). Spremembo »državne meje« v »skupno mejo« zna ustvariti seveda samo tisti, ki mu njegovo »jugoslovensko slovenstvo« dovoljuje zapisati v slovenskem besedilu »skupno granico«. S podobnim miselnim preščipnjenjem se tak »poučen politični krog« poda na tiste tri ene, ki da čepijo po dr. Mačkovi, od »Jutrovega« uvodnika avtentično razložejo zamisli za »skupnimi mejami«. Že po predhodnem vidimo, da se ne poda s pravico (o legitimaciji »Jutra« pri tolmačenju dr. Mačkovih misli rajši kar molčimo!). Vendar bo koristno, za vsako teh »ene« pokazati, v čem je igra.

Pri ocenjevanju nastopa določene državne skupnosti nasproti zamejstvu, torej mednarodne ali meddržavne vloge dotične državne skupnosti ni odločilno, da je zunanja politika računsko ena, t. j. da jo vodi en zunanji minister, namesto na primer treh, temveč to, čigava zunanja politika se vodi. Kakor hitro zastavite vprašanje tako, najdete, da je mogoča drugačna ena zunanja politika, če ji je osnova podmena o enem jugoslovenskem narodu, in drugačna ena zunanja politika, če ji je osnova priznanje narodno-kulturne in notranje-politične samobitnosti južnoslovenskih narodov v državi. V prvem primeru bo zunanja politika odsev notranje-politične mistike in izraz elementov, ki na podstavi teorije o enem jugoslovenskem narodu via facti obvladujejo notranje-politično stanje v državi, znabiti celo samo tistih elementov, ki na isti podstavi sestavljajo, oziroma dopolnjujejo že ob nastanku države načeto zgradbo svoje gospodarske nadvlade nad vsem državnim ozemljem. V drugem primeru bo pa zunanja politika izraz solidarnega zahfeka po uveljavljanju vseh bitnih pridov vsake izmed narodno-kulturnih ter notranje-političnih samobitnosti v državi. Kolikšno razliko predstavljata oba primera drug nasproti drugemu, je v današnjih razmerah kar težko obseči. Toda za nas je bistveno spoznanje, da določitev »Jutra« z imenom »ena zunanja politika« sama za sebe še ni določitev ene same možnosti, temveč je njen pravi pomen v enem primeru tak, v drugem pa spet drugačen, in sicer celo kar najbolj nasproten. Torej naletimo že pri prvi »konkretnosti« jugoslovenske razlage na — prazno frazo, izvedeno iz — nejasnega gesla in naslonjeno na sentimentalno deklamacijo.

Druga smer izvajanja iz »skupnih mej« kaže po »Jutrovem« na eno vojsko. Tudi pri tej smeri bomo zadeli na enako zmanjkanje tal, kakor pri »eni zunanji politiki«. V vojni stroki smo sicer kot civilisti gotovo precej malo podkovani, vendar je pa le vsakemu količkaj izobraženemu človeku, da ne pritegnemo še »poučenih političnih krogov«, znano, da vsebuje izraz »vojska« dvoje vrst vojne stroke. Toda ne morebiti vojske in mornarice, temveč vojaško pripravo in vojaško upravo. Res radovedni smo, kakšno zrelišče branijo jugoslo-

Slovenec — svetovljan — slovenski mecen

(Dr. Pavel Turner)

(Nadaljevanje.)

V narodni politiki je bil realista, kar najbolj dokazujejo ozki stiki s Franom Šukljjetom in odobravanje ter zagovarjanje Šukljjetovega političnega delovanja, zlasti še Šukljjetovega razmerja do Winklerja. Enakega realista nam kažejo stiki z I. Šušteršičem ter Turnerjevo brezkompromisno zavzemanje za splošno, enako in tajno volivno pravico. Izmed političnih prijateljev na Slovenskem je bil Turnerju poleg F. Šukljjeta najbližji Jože Vošnjak, kateri ga je 1881 tudi poizkusil po J. Jurčičevi smrti pridobiti za urednika »Slovenskega naroda«, česar pa Turner ni sprejel. Poznal je težave, v katerih je živel njegov pokojni prijatelj Jurčič, poleg tega pa je bil po svojem značaju mnogo prefin in prelojaljen za urednika političnega lista; končno pa je hotel ostati tudi osebno neodvisen človek. Iz teh razlogov je tudi odklonil mesto profesorja v Bolgariji, kamor ga je vabil A. Bezenšek. Med Hrvati je imel Turner poleg stikov z Račkim intimne osebnosti in kulturne stike zlasti z Lovrom Vidrićem; njegovo upanje pa, da bo iz nove zagrebske univerze vzrastle rod, ki bo prerodil vsestransko hrvaštvo, se ni izvršilo, kar je mogel ugotoviti, ko je v osemdesetih letih večkrat bival v zagrebski okolici v Brezovici ter o hrvaških razmerah tudi poročal Slovincem. V dobi Mihajlovi je gledal Turner v Srbiji jugoslovenski Piemont, izpremenil pa je to svoje mnenje, ko je osebno poblizje spoznal razmere v Milanovi Srbiji. Trajno se je zanimal za razmere na vsem slovenskem jugu in kot politično neznačajnost in nevhvaležnost proti Rusom strastno obsojal zunanjo politiko Ferdinandove Bolgarske, zlasti 1915. Turnerjevo zasledovanje južnih slovanskih poli-

tičnih in kulturnih razmer je bilo v zvezi z njegovimi že omenjenimi prijatelji južnih Slovanov na zahodu; zaradi njih, posebno pa še radi stikov z Olgo Novikovo je sledil tudi razmeram med Severnimi in Vzhodnimi Slovani. Bil je pripadnik kulturnega sodelovanja vseh Slovanov, ne pa tudi političnega. Kot liberalec in demokrat je bil protivnik caristične absolutistične Rusije, enako pa tudi revolucionarne poljske politične taktike proti Rusom. Krono slovanstva je gledal v Čehih, katere je imel za predestinirane, da prevzamejo vodstvo avstro-ogrskih Slovanov. Bil je zagovornik demokratizacije Srbije, osvoboditve balkanskega polotoka od Turkov pod vodstvom Srbije ter federativne Avstrije pod slovanskim vodstvom. Kot zapadnjak pa je bil načelen nasprotnik hohenzollernskega nemškega cesarstva ter je gledal bodočnost Evrope v njeni demokratizaciji po zgledu Velike Britanije in Francije.

Kljub svojemu gibanju v visokih aristokratskih krogih Budapeste, Dunaja in češkega ter evropskih kopalšč in letovišč ni Turner nikoli pozabil na svojo slovensko domovino, kakor ni na Dunaju pozabil slovenskih visokošolcev. S svojim rojstnim Framom je stal v trajnih stikih, počastil 1887 spomin svojega učitelja Fr. Domanjka z dostojnim nagrobnikom, omogočil 1891 z darilom knjig in časnikov ustanovitev Kmetskega bralnega društva, podpiral šolo, cerkev, domače itd. Enako je stal trajno v najožjih stikih zlasti s svojimi znanci iz šolskih in gimnazijskih let, poleg tega pa tudi s svojimi dunajskimi varovanci. Vedno in vedno je stremel, da pridobi v svojem rojstnem okolišču prostor, kamor bi mogel oditi po svojem končanem vzgojiteljskem delovanju v mirni pokoj, kar se mu je posrečilo najprej s pridobitvijo posestva v Framu, pozneje pa tudi v Mariboru, kjer je slučajno mogel kupiti pod vinorodno Kalvarijo na periferiji mesta posestvo, katerega je priredil v pravi Tusculum Turnerianum. Leta 1905

je Turner zapustil Dunaj in visoke družabne kroge ter se naselil med rojaki v Mariboru, kjer je postal starejši, elegantni in družabno profinjeni gospod med Slovinci in Nemci ena najbolj uvaževanih mariborskih osebnosti.

Turnerjeva mariborska doba je doba mirovanja, obenem pa epilog v njegovi vzgojiteljski dobi. V Mariboru je nadaljeval z mecenjskim podpiranjem študirajoče mladine ter združeval pod svojo gostoljubno streho podravske in druge slovenske pa tudi mednarodne intelektualce.

Turner je bival na severu od Pohorja; južno od Pohorja pa je na Visolah domoval in samoval njegov pobratim mladoslovenski politik in organizator Jože Vošnjak. Bila sta sicer že preko svoje moške dobe, ali oba sta še živela v spominih lepih mladostnih taborjanskih dni. Na sredi med Visolami in Mariborom sta se shajala z drugimi podravskega izobraženca v Framu na Turnerjevem posestvu ali v Slovenski Bistrici pri dekanu A. Hajšku ali pa na Turnerjevem mariborskem domu, redkeje tudi pri Vošnjakovih na Visolah.

Turner se je ves čas svojega življenja bavil s posameznimi podrobnimi nalogami in vprašanji, medtem ko v organizacijah samih ni deloval nikoli. V Mariboru je napravil izjemo, ko je bil nekaj časa v nadzorstvu Posojilnice v letih od 1904 do 1921 pa predsednik Zgodovinskega društva v Mariboru. Za to mesto ga je pridobil takratni društveni tajnik Fr. Kovačič kot osebno neodvisnega moža, ki je tako mogel na zunaj varovati in zastopati društvo, česar bi v predvojni dobi ne mogel storiti, kdor ni bil gmotno neodvisen ali pa kdor je bil v javni službi. Skupno s takratnim tajnikom sta plačevala najemnino za društvene prostore in s Turnerjem kot predsednikom je Zgodovinsko društvo pridobilo mnogo udov med njegovimi znanci, po njegovi smrti pa njegovo korespondenco in znanstveno knjižnico.

(Konec prihodnjic)

veni zastran vprašanja ureditve vojaške priprave v primeri z vprašanjem ureditve vojaške uprave! Zlasti zastran naloge, ali je potrebno, da sta vojaška priprava in vojaška uprava urejeni po istem kopitu. Naše zrelščice je namreč, da taka ureditev ni nujno potrebna. To naj zadošča. Besedo imajo zdaj — jugoslovenci.

Tretji jugoslovenski izvleček iz »skupnih mej« je pa ena gospodarska in pravna celota. Ta stran »skupnih mej« je najzanimivejša: je namreč naj-novejše ime nečesa, kar se jugoslovenci iz dneva v dan bolj bojijo oznameniti s pravim imenom, je najnovejše ime centralizma, pardon, unitarizma. Za obravnavanje tega izvlečka bo potrebna posebna razprava, posebno ker je »Jutro« po 8. novembru 1956 že objavilo več uvodnikov, ki se nekako z upravno-strokovne strani pečajo s posebnostmi iz njegove »gospodarske in pravne celote«. Za nas je danes važno ugotoviti, da je »Jutro« z navedenimi tremi »neizogibnostmi« realnega pomena dr. Mačkove besede o skupnih

mejah slovesno prištelo dr. Mačka k unitaristom, tako da zdaj brez skrbi vprašujemo, zakaj je dr. Maček pod režimom JNS prav za prav sedel več let v zaporu.

Če sklenemo vse to, kar nam pokaže razčlenitev dosedanjih pripovedk jugoslovenov o »mislih dr. Mačka«, lahko zapišemo sledeče:

1. jugoslovenci pritrjujejo obstojanju hrvaškega vprašanja v okviru, ki uničuje sleherno možnost rešitve tega vprašanja;

2. jugoslovenci prilagodujejo nevshečne izraze političnih bojov svojemu okviru;

3. jugoslovenci podtikajo političnim izjavam nasprotnikov pomen, ki naj potrdi jugoslovensko stališče;

4. jugoslovenci se lovijo pri razlagi svojega zrelščice z okolnostjo, da njihovo zrelščice izključuje rešitev hrvaškega vprašanja; dokler so vršili sami cenzuro nad tiskom, je šlo to prav dobro.

(Dalje prihodnjic)

Nova pota v svetovni politiki

Pariški dopisnik »Prager Presse«, ki zastopa česko-slovaško uradno politiko, poroča o nemško-japonski protiboljševiški pogodbi in o vtiskih, ki jih je napravila v Franciji:

»Namišljeni boj zoper komunizem je, tega se zavedajo vsi politiki, samo pretveza, ki nikogar ne vara. Francija in Velika Britanija zastopata trdno načelo demokratične parlamentarne državne oblike, zasebne lastnine, državljske svobode. Toda oba naroda odklanjata prav tako odločno druge avtoritarne državne oblike. V Nemčiji slikajo zmeraj pošast komunizma kot ceneno označnico na steno. Za pobijanje komunizma je v vsaki državi policija dovolj. Prav v Nemčiji in Japonski je menda policija vršila najpopolneje svojo nalogo. Označnica o komunistični nevarnosti je torej zgolj cenena pretveza, prikriti politično-vojaško zvezo, ki je naperjena v Evropi zoper Francijo in Veliko Britanijo, na Daljnem Vzhodu pa zoper Francijo, Veliko Britanijo, Zedinjene države in Holandijo. To je tako očitno, da je isto razložil v zunanji komisiji zbornice v pomembni interpelaciji poslanec de Kerillis, ki stoji na desnici in gotovo ni sumljiv komunističnih simpatij.

Pogodba je gotovo resna stvar, ki ne bo zmanjšala napetosti. Toda položaja še ni treba dramatizirati. Velika Britanija je še zmeraj najmočnejša pomorska sila na svetu; razen tega ima največ denarja. Singapur je največje brodogradnišče na svetu. Francosko brodogradništvo je eno najboljših na svetu. Zedinjene države končno predstavljajo tako moč, da je ne bo smel nekaznovan nihče izzivati. Mogoče je, da bi nekatere sile hotele izzvati na Vzhodu teritorialne prevrate. Trezen preduprek kaže, da takih namer ni mogoče uresničiti. Nemške in japonske sile naj bodo tako dobro izurjene, kakor je le mogoče, hrabrost njihovih vojsk in brodogradništva je izven dvoma. Toda druge sile niso nič manj hrabre in dobro organizirane. Razen tega imajo toliko stvarno in gospodarsko premoč, da ne more nihče niti malo dvomiti, kakšen bi bil konec krvavega tveganja.

Pred vsem bi se v Berlinu zelo motili, če bi upali, da nadomeste manjšo moč sredstev s premočjo avtoritarne državne oblike. Gotovo imajo parlamentarne in demokratične države okornejši ustroj, kakor države, v katerih odloča ena sama oseba. Toda ne varajmo se: prednost hitre odločitve šteje v prilog avtoritarnim državam samo nekaj dni. Zgodovina kaže, da sta se znali Francija in Velika Britanija v časih težkih sporov, morebiti za nekaj dni pozneje, prav tako dobro, da celo bolje organizirani, ko drugi. Špekulacija na ustavno slabost demokracij je napačna špekulacija.

Pogodbe med Nemčijo in Japonsko torej ni treba precenjevati. Ima celo dobre strani. Razpršila je zadnje iluzije, ki so jih utegnili imeti neki angleški krogi glede nemške politike. Razjasnila je položaj; v Zedinjenih državah je vsakomur odprla oči. Poslabšala je osebni položaj nemškega poslanika Ribbentropa v Londonu. Okrepila je trdno voljo vseh demokracij, braniti se. Nazadnje ima nasledek, da ima v Franciji vsakdo, tudi desnica, za neizogibno potrebno, hoditi skupaj s Sovjetsko Rusijo.

Strašilo označnice o križarski vojni zoper komunizem je pri kraju. Nihče na Zahodu ne more govoriti o njem, ne da bi izzval s mehljaja.

V bistvu podobno se izraža Winston Churchill v sestavku »Nemško-japonska pogodba«, ki je izšel v »Prager Tagblatt-u«. Primerno Churchillovemu temperamentu je seveda ta sestavek vse bolj napadalen. O Churchillu smo že večkrat pisali. Zadnjic v letošnjih 48. številki, kjer smo opozorili na Churchillovo zamisel zveze demokratičnih držav. Zgoraj omenjeni sestavek prav za prav samo dalje razvija to misel, zanimiv pa je zlasti zaradi tega, ker hoče v to zvezo na vsak način pritegniti tudi Sovjetsko Rusijo.

Churchill najprej pravilno ugotavlja, da je na videz zoper komunizem naperjena nemško-japon-

ska pogodba dejansko vojaška zveza zoper Rusijo. Nemčija kakor Japonska se oborožujeta noč in dan, izvoz pri obeh državah ima v prvi vrsti nalogo, da preskrbi denar za vojni material. Komunizem je za obe državi samo pretveza. Tako na Japonskem kakor v Nemčiji stoji komunistično gibanje pod trdim prijemom visoko usposobljene policije, ki komaj čaka, da zaduži tudi najmanjšo demonstracijo. Strah pred komunizmom je torej samo izgovor za pogodbo, ki ne more imeti drugega namena, kakor da pospešuje njihove osvojevalne načrte. Ni sicer gotovo, da misli ena teh držav začeti vojno, ali gotovo je eno: brž ko bi Nemčija začela vojno v Evropi, bo Japan na Daljnem vzhodu razpihal drug požar.

Nadalje pravi Churchill:

»Rusija je tista, na katero so uperjeni pogledi Nemčije in Japonske v prvi vrsti in prav neposredno. Že večkrat sem skušal razložiti v oči bijoči dualizem, ki ga predstavlja ruska država. Na eni strani imamo kominterni, organ svetovne revolucije, ki deluje s pomočjo svojih pripadnikov v celi vrsti držav. Na drugi strani pa vidimo naraščanje ruske velesile z njeno narodno zavestjo, z njeno veliko, udarno in izvrstno opremljeno vojsko, z njeno potrebo, da jo puste v miru, in njenim trdnim sklepom, ustaviti se vsaki invaziji ali grozeči razdelitvi.

Očitno je prišel sedaj trenutek, ko bi morala Rusija iti odločno na pot lastne varnosti. Najbolje bi bilo, če bi Staljin skupaj s poglavarji ruske vojske in voditelji zunanjega ministrstva kominterni razpustil in odpravil. Rusija naj bi se predstavila Evropi kot sovjetsko-socialistična država, dovolj močno oborožena, da varuje svojo državno neodvisnost, pri tem pa daleč od misli, da bi svoje državne nauke širila čez mejo drugače kakor z lastnim zgledom.

... Tak preobrat bi prisilil Nemčijo in Japonsko, da razkrijeta svoje prave namene. Ženeva bi lahko ubraneje vršila svoje miroljubno delo. Zlasti bi bil pa očičen zrak in pot prosta za tisto močno obrambno zvezo, ki bi se obrnila zoper sleherni neizzvani napad in ki edina še more odvrniti splošni polom!

Tehtnost tega vabila Rusiji bomo še najbolj nazorno pokazali, če povemo, da je Churchill, potomec marlboroughskih vojvod, vse drugo ko pripadnik boljševiških nauk, da je bil konec vojne med tistimi, ki so vneto podpirali protiboljševiške vstaje v Rusiji.

Fašizem ostane fašizem

Koroška vlada je predpisala glasilu koroških Slovencev, da mora pisati tudi krajevna imena slovenskih krajev v nemščini. Z drugimi besedami se to pravi, da v tej pravični Avstriji ne sme več slovenski list v celoti slovenski pisati. Očitno je namen avstrijske vlade, da pri prvi priliki prepove tudi v **ustnem** razgovoru rabo slovenskih krajevnih imen, kajti izdana naredba je taka, da mora neizogibno privedi do druge.

Uredništvo »Koroškega Slovenca« se je zoper ta nasilni odlok pritožilo. Dobilo je na to rešitev, ki je vredna, da jo kot dokazno listino nekrščanske nestrpnosti tako imenovane »krščanske« Avstrije ponatisnemo dobesedno:

»Na vlogo z dne 24. novembra se uredništvu lista »Koroški Slovenec« sporoča, da se odredba z dne 19. nov. 1936, SD VI-134/3/36 spremeni za toliko, da je dovoljeno navajanje slovenskih krajevnih imen v oklepaju za nemškimi. Odredba, da se morajo vedno v prvi vrsti rabiti nemška krajevna imena, ostane v veljavi. — Varnostni nadzornik Koroške: Perko.«

Nekaj let sem se že cedi uradna in manj uradna Avstrija besed o pravičnosti, enakopravnosti, krščanski strpnosti in ljubezni. Tudi koroški Slovenci so bili teh in takih besed v izobilju deležni in sicer prav s strani najvišjih vrhov avstrijske uprave. Mi smo take izjave beležili od primera

do primera. A zmeraj smo tudi opozarjali, ker smo imeli le preveč prilike za to, da zija med besedo o pravičnosti in pravico samo globok, širok prepad. Vendar si nismo mogli misliti, da bodo tako malo resno jemali svoje svečane obljube in zagotovila prav tisti možje, ki so se z njimi povzpeli na vrh, ki so jim prav zaradi teh obljub tudi koroški Slovenci precej pomagali, da so se povzpeli na vrh. Najmanj kar smo pričakovali, je bilo, da se vsaj preneha z nasilstvi, s katerimi so koroške rojake strahovali koroški nemčurji.

In tem bolj smo smeli to pričakovati, ker vse te obljube o pravičnosti do koroških Slovencev niso bile izliv kake milosti do njih, ampak neizogibni nasledek senžermenske mirovne pogodbe. Kajti gotovo je, da bi večina koroških Slovencev ob plebiscitu ne bila nikoli glasovala za Avstrijo, če bi jim ta ne bila obetala vseh mogočih stvari, pred vsem popolno enakopravnost v narodnem pogledu, prostost od vojaške službe, gospodarske ugodnosti in kdo ve kaj še vse.

Avstrija se te pogodbe ne drži, krši jo na vseh koncih in krajih. Vprašanje je torej, če so tudi drugi pogodbeniki še vezani nanjo. Pravniki more dati na to samo en odgovor.

Nasilstva avstrijske vlade nad koroškimi Slovenci pa pričajo tudi nad vse zgovorno, koliko je vredno zatiranje avstrijskih oblastnikov, da hočejo postaviti novo Avstrijo na krščansko podstav. Koroški Slovenci vedo in čutijo, da je še

ne samo najbolj osnovna krščanska načela, ampak tudi pozitivne določbe mirovne pogodbe.

»Koroški Slovenec« skuša držati z dopisi iz vseh krajev slovenje Koroške zvezo med svojimi rojaki. V zadnjih številkah nosijo ti kraji na prvem mestu nemško ime. Nemško ime v slovenskem časniku za star slovenski kraj!

Naj bi si to zapomnili tisti Slovenci, ki so v svoji res prav slovenski naivnosti kedaj mislili in upali, da dobe koroški Slovenci pravico od mož, kakor Dollfuss. Kajti Dollfuss in njegovi so pri-

po vrhu pa še prelomljena pogodba, so stvari, ki na njih pravičnosti, ta rahločutna cvetica, ne more uspevati. Zato je tudi od sedanje Avstrije ne smemo pričakovati. Od ljudskega štetja mimo preganjanja slovenskih ljudi pa do naredb, ki prepovedujejo slovenskim listom slovenska imena za slovenske kraje, se vleče ena sama krivica, iz narodne nestrpnosti in nasilne miselnosti porojena.

Dobro bo torej, če izvajamo iz tega spoznanja vse potrebne nasledke. Kajti prazne besede škodujejo prav tako tistemu, ki jih govori, kakor tistemu, za katerega jih govori.

Ali ste poravnali naročnino?

Opazovalec

Odmev volitve predsednika Združenih držav Severne Amerike

V sestavku »Filozofski drobiž« je zapisal dr. Fr. Derganc, pisatelj modroslovske knjige »Svetozor« sledeče vrste, ki jih ponatiskujemo:

»Pravkar smo doživeli napad na prvo moderno ustanovo svetovne demokracije ali sotrudnorazvojnega sporazumnega resnice, na Zvezo narodov, na delo človekoljubnega in idealnega ameriškega demokrata W. Wilsona, kajti tudi v demokraciji deluje in snuje samo osnovno, življenjsko načelo univerzalnega sodelovanja! Samo nekaj dni nato se je dvignil plemeniti ameriški narod kakor en mož in odgovoril na žalitev ameriškega genija. Kakor po brezličnem brzozjavu je prejela odgovor oljna vejica, vzrasla v železnem gozdu 8 milijonov brušenih bajonetov, na vprašanje, kje se bo dobila zadnja milijarda za obrambo svetovne demokracije? Še nikoli ni s tako ogromno večino zmagala ameriška demokracija in vrgla na tehtnico usode v pomirjenje vsega sveta odločilno besedo za razvoj bodočnosti. Svarilen memento je zadel, če smemo malo primerjati v velikim, tudi mikrokosmos slovenske družbe, v kateri je dosegel proces ugašanja narodne samozavesti in razpadanja svoj višek. Vse je razkrojeno in atomizirano na osebe, gluho in slepo zapičene v lastno samoljubnost in korist. Nobene stvarnosti, nobene skupnosti več! Cinično se krohota in poziva individualistična degeneracija na geslo »Vsak zase, Bog za vse!«, kakor obsojenec, ki živalsko traktira zadnje dni življenja s pečenko, cvičkom in viržinko.«

Duh okrepenosti

»Narodna Odbrana«, jugoslovenski nacionalni tednik, ki bi hotel Slovence »likvidirati«, je priobčil te dni sestavek, v katerem hoče zgostiti — spet! — vso notranjo stisko naše države na nasprotstvo med avstrijsko tripartitsko in jugoslovensko centralistično mislijo. Na to ji odgovarja »Obzor« med drugim:

